

ПОРОДИЧНИ ЈУНАК У РОМАНУ ДОБРИЦЕ ЋОСИЋА

Предмет овог рада је породични јунак у роману Добрице Ћосића. Аутор полази од типолошких карактеристика Ћосићевих романа, са посебним освртом, у тематском смислу, на аспект породичног романа. Посебан нагласак у оквиру овог рада је стављен на женске ликове, односно јунакиње у прозном опусу Добрице Ћосића.

Кључне ријечи: српска књижевност, породични роман, књижевни јунак, породични јунак, женски ликови.

Када говоримо о јунаку у роману, сматрамо да треба имати у виду типолошко одређење романа као прозног штива. Јунаци, односно ликови заједно са темом и фабулом чине цјелину епског текста.

Разматрање о породичном јунаку у роману Добрице Ћосића започињемо дајући одређене типолошке карактеристике романа овог нашег романсијера. Тематски, Ћосићеви романи су историјски. У њима је на оригиналан, својствен писцу великог књижевног дара, начин транспонована историја српског народа у периоду од једног вијека, односно сви битни моменти и историјске прекретнице које су тај мали балкански народ водиле путевима или странпутицама с краја 19. па кроз читав 20. вијек. Такође, у монументалном прозном опусу, какав је прозни опус Добрице Ћосића налазимо тематска преклапања историјског са другим видовима романа. Роман Добрице Ћосића има елементе и философског, и психолошког, и других видова романа.

О роману Добрице Ћосића можемо говорити као о породичном. Када говоримо о фабулативној равни романа, сви појединачни романи Добрице Ћосића, са изузетком романа *Далеко је сунце* и *Бајка*, повезани су у велики породични роман.

¹ milijanagajic@yahoo.com

Ћосићев романескни опус подразумејева велики број конкретних дјела, а самим тим и романескних јунака и умјетничких ликова. Зато је оправдано извршити извјесну класификацију у том смислу, и то на следећи начин:

Индивидуализовани јунак;

Породични јунак;

Јунак на нивоу нација.

Читајући романе Добрице Ћосића, ми се сусрећемо са ликовима који су нам већ познати из претходног дјела. Јунаци романа тако постају живе личности, за чију судбину читалац постаје заинтересован као за живот и судбину стварних познаника. Добрици Ћосићу је пошло за руком да своје јунаке доведе у међусобни однос пријатељства и да створи илузију гдје фиктивно постаје стварно, а стварно се претапа у фиктивно.

Ћосић својим романима настоји да напише фабулизовану субјективну историју. Главни јунаци те историје потичу из породице Катић. На страницама романа из дјела у дјело васкрсаваће и живјети своју романескну судбину Аћим, Вукашин, Иван, Душан Катић. Уз њихове ликове, као јунаци који представљају двојнике који одсликавају другу страну историје и живота, постављени су ликови из породице Дачић. Око судбина јунака из ове двије породице постављене су судбине мноштва споредних ликова. Споредни ликови имају статус типичног лика у реалистичком роману, односно споредни ликови су илустрација и парабола одређених социјалних стања или социјалних процеса у новијој српској историји. На тај начин Ћосићев породични роман прераста у умјетничку композицију у којој васкрсавају основне, универзалне људске ситуације, те су на овај начин представљени главни антрополошки типови српског народа и описани битни историјски и социјални процеси.

Катићи и Дачићи представљају два основна слоја у српском друштву, а то су грађанство и сељаштво. Такође, можемо ове двије породице посматрати и у ширем, философском смислу као двије међусобно супротстављене философије егзистенције.

Прва философија је утемељена на вјери у могућност културног и историјског прогреса. Тај прогрес јунаци доживљавају као виши смисао индивидуалног и колективног живљења. Катићи су покретачи социјалног и културног активизма. Проучаваоци књижевног дјела Добрице Ћосића утврдили су да је овај романсијер инспирисан философијом просветитељства. У ткиво својих романа писац те идеје уткива посредством јунака. Један од таквих јунака, чија се начела и погледи на живот темеље на просветитељским идејама о братству, једнакости, слободи, побуни против ауторитета, вјери у *природно право* и човјеков здрав разум је Вукашин Катић. У роману Добрице Ћосића запажамо, ако тако можемо рећи, еволуцију фи-

лософске свијести јунака. Сљедеће покољење, тј. генерација Вукашиновог сина Ивана ће своје идејне ставове градити на неким другим философским основама. Прије свега, то је философија изразитог индивидуализма, погледа на свијет и живот засновани на философији данског философа Сорена Кјеркегора, али и неких других философских праваца, попут марксизма или Ничеове философије. Лик Ивана Катића ће писцу, Добрици Ћосићу, послужити и за изношење неких властитих, интимних философских ставова о смислу и сврси човјековог постојања и трајања.

Друга философија егзистенције се темељи на човјековом прихватању и мирењу са сопственим положајем у природи и друштву. Она извире из вјере у првородни, природни смисао људског живота. Дачићи траже други смисао и пут људског живота, а то је виталистичко и оптимистичко прихватање живота и пасивно подношење историје. Међутим, свакако треба напоменути да ова два вида схватања људске егзистенције нису чврсто одијељена и дата у сваком појединачном јунаку. Сваки развијенији јунак у Ћосићевом дјелу у сопственој бити има укрштена и дејствена ова два вида схватања егзистенције. Они код Ћосићевих ликова нису само индивидуализовано психолошко стање, већ и антрополошка и оничка ситуација романескног јунака. По ријечима Милана Радуловића унутрашња, психичка раскршћа у човјековом бићу објективизују се и најпуније манифестују у односима између мушких и женских ликова, много видљивије него у односима између ликова супротног социјалног статуса.

Кроз мушке ликове у романима Добрице Ћосића оваплоћен је активистички и богоборачки однос према животу. Они желе да створе друкчији свијет од постојећег, много бољи и човјечнији. Мушки ликови су скоро манијакално опсједнути утопијама и идеологијама и фанатично им служе. Својим визијама и вјери жртвују не само сопствене, већ и животе својих ближњих и њихову љубав.

Жена у Ћосићевим романима представља боготворачки принцип љубави и патње. Она живи реални живот, уроњена је у стварност живљења, везана је за конкретна бића. Жене су спремне да служе животу и срећи једног човјека. Смисао сопственог живота Ћосићеве јунакиње траже и осјећају у обнављању и одржавању природног живота. У еротској љубави оне желе да досегну првобитни еденски и аркадијски склад са сопственим тијелом и природом.

Еротска љубав код њих није само чулни, физиолошки осјећај, већ је оне доживљавају као душевна стања и универзалан пут човјечне егзистенције. Занимљиво је да љубав код женских ликова, као ни вјера и идеологија код мушких не воде Ћосићеве ликове осјећању среће и употпуњености живота, већ спознавању коначне трагичности и ускраћености човјекове природне егзистенције.

Из тог осјећаја извиру значења и смисао Ћосићевих романа. У сваком роману уграђена је по једна заокружена љубавна прича.

Свака од њих има трагичан завршетак који сугерише да се у реалном животу природна и божанска љубав не остварују, већ осујећују и губе под дејством разорних сила историје. У оквиру бављења проблемом породичног јунака у дјелу Добрице Ћосића посебно ћемо се осврнути на женске ликове. У Ћосићевом роману се огледају један у другом два природна пола живота, мушки и женски принцип и сензибилитет. Такође, у роману су доведена у међусобни однос два, на први поглед, супротстављена социјална слоја, тј. сељаштво и грађанство. Напокон, укрштене су и двије различите философије егзистенције и културе: модерно-просветитељска и патријархално-хришћанска. Историјска потка на којој су изграђене судбине јунака је историја српског народа, праћена један цијели вијек.

Централни ликови Ћосићевог романа васкрснути су у духу генеалогског романа. Некада експлицитније, а некада не, испричан је животопис јунака од рођења, па до смрти. Тај животопис није исприповиједан хронолошки, већ је испричан у оквиру модерне романескне композиције, у процесу интроспекције. Животопис лика у себе уграђује и породичну генеалогiju. Овдје се морамо осврнути и на патријархалну културу из које потиче и наш писац и коју има у виду стварајући своје романескне јунаке. По патријархалном, архетипском обрасцу не постоји потпуно аутономна судбина личности. У свакој личности живе преци и потомци, човјек не живи само аутохтоним индивидуалним енергијама и властитим карактером, већ и оцем и сином у себи.

Милан Радуловић о овом моменту Ћосићевог романа каже следеће: „Смештајући своје ликове у породични микрокосмос као примаран и природан простор људског живота, Ћосић не примењује само поетичке закономерности породичног романа него и активира патријархални архетипски модел на основу којег се заснива, спознаје и самерава људска судбина. У свести и подсвести његових читалаца тај образац живи као традицијска духовност: подразумевајућа вечна животна истина, а не само као пролазан, историјски, или апстрактан и превазиђен културни модел.“ (Радуловић, 2007: 44)

У овом раду посебно ћемо се осврнути на женске ликове, односно јунаке у прози Добрице Ћосића.

1. Када говоримо о роману *Корени*, онда прије свега имамо на уму породичну драму сељачког радикалног првака Аћима Катића и брачну драму његовог сина Ђорђа. Књижевна критика се слаже у оцјени да је и поред све драме разлаза, те душевних потреса који рађа раскол између

Аћима и његовог сина миљеника Вукашина, најтрагичнији лик у роману Ђорђе Катић. Још један лик у породичној трагедији Катића је Симка, можда уједно и најмање проучаван лик из романа *Корени*. Трагичност, како Ђорђева, тако и Симкина се огледа у чињеници да је њихов живот унапријед предодређен, да им је судбина наметнута. Они се мире са тим и таквим стањем, на први поглед. Али, модеран психолошки роман, какав су *Корени* није се задржавао само на површини, на привиду, већ је доносио и донио борбу која се води у свијести и подсвијести јунака. Ђорђе је свјестан своје властите судбине коју му је предодредио отац. Он треба да стиче, да увећава богатство Катића, како би брату Вукашину омогућио финансијску подршку за његове властите и очеве домете у свијету политике.

Такође, Ђорђе треба да обезбједи наследника породици Катић, да ожени жену која ће родити здравог мушког потомка. Са друге стране и Симки је јасна у потпуности њена улога и мјесто у богаташкој породици Катић. Њу, расну љепотицу доводи Аћим за свог сина Ђорђа да би наставила породичну лозу, којој ни сам Аћим не припада. Али, Аћима на овом пољу чека крах. Његов син Ђорђе није у могућности да се оствари као отац и подари потомке Катићима, те тиме обезбједи сигурност опстанка породице.

Породична драма Катића ломи се и на Ђорђу. Ђорђе је љубоморан на брата Вукашина, јер овај има образовање, слободу, своју вољу, не зависи од оца и није под његовим притиском. Љубоморан је и на своју супругу Симку, лијепу жену са којом ни послѣје петнаест година брака нема дјеце, а узрок је Ђорђева неплодност.

Писац се нарочито задржава на сликама интимних брачних односа између супружника. Ђорђе је утучен, напија се до бесвијести, пријети Симки да ће је отјерати ако му не роди сина наследника. Он зазира од сваког мушкарца у ближој околини, све док Симка из тајног односа са слугом Толлом Дачићем не затрудни и роди сина.

Ђорђе је лик са изграђеним комплексом ниже вриједности. Он је најсиромашнији богаташ, који са завишћу, која му гризе морал, душу и разум посматра породицу сиромашног Толе Дачића, његове крупне, здраве синове, које Тола добија иако не жели више дјеце, јер нема чиме да их храни. Он, Ђорђе иако има све услове, нема дјеце. Због тога што није отац, нема поштовање, наследника. Он осјећа како су сва његова настојања и напори узалудни, јер нема ко то да настави. Друштвена и породична неоствареност воде у још веће самосажалење које за послѣдицу има не само неплодност, већ и одлике импотенције. Симка је, мада доведена за њега, а не изабрана од њега, ипак његов једини и најбољи пријатељ и ослонац.

Као изванредан познавалац људске психе и душе, те енергија живота, Добрица Ћосић није дао свом јунаку да то спозна прије неголи изгуби

Симку. Тада је већ касно да Ђорђе избрише све гријехе према жени коју је кињео и зостављао. Тек после њене смрти он се коначно мири са чињеницом да је Адам ипак у очима свијета Катић, његов син, да га дијете сматра својим оцем. Са друге стране Ђорђе остварује мирење и са самим собом и потири у души осјећај властите кривице за сопствену неплодност, прихватајући тај удес као вишу силу и судбину. Тек после Симкине смрти, он престаје да гледа Адама као грубу шалу судбине, као још један начин да му се живот наруга, те почиње у дјечаку да гледа своју будућност, начин да исправи гријехе према Симки и прекине круг насиља, понижавања и зостављања. Симкина смрт доноси смирење Ђорђу и тек тада он прихвата сина.

Не мање од Ђорђевог трагичан је и Симкин лик. Њен социјални статус у великој мјери одређује судбину. Она је сиромашна. То је њено име, презиме и судбина. Симка нема излаза из властитога живота. Сиромаштво је нагнало да пристане на удају, али и да остане у браку у ком је мучена, понижавана, вријеђана без сопствене кривице.

Симка је болно свјесна да испашта због Ђорђевог неплодности, али носи тај терет. Преломну тачку представља тренутак у коме она одлучује да је морал мање важан од живота, да је гријех мање болан од понижења и да је празна утроба нероткиње већа мука од могуће казне за прељубу. Она рађа дијете слуге Толе Дачића ријешена да се бори за свој опстанак и здрав разум. То дијете је њено рјешење, њен излаз, јер ће једног дана оно бити насљедник куће Катића, а она његова поштована мајка. Она улази у врхунац своје унутрашње драме са идејом да је коначно рјешење свих проблема рађање дјетета.

Симка је исто тако свјесна да упадљиви мањак физичке сличности између Адама и Ђорђа, очигледно непостојање сродства међу њима, појачава сумњу у Ђорђевој души. Чак и на самртном часу она потврђује Ђорђу да је Адам његов син потврђујући на тај начин своје жртвовање и љубав према Ђорђу.

2. Иако је Добрици Ћосићу у четвортомном роману *Време смрти* било у плану приказивање колективне судбине народа, ипак није занемарио ни појединачне судбине јунака. Једна од тих романеских судбина уткана на веома пластичан начин у епопеју српског народа у Првом свјетском рату, судбина која уноси свјежину у фактографску и документарну грађу романа је судбина жене. Ова жена у роману представља тип супруге и мајке, а то је Олга Катић. Оцијењена као један од најцјеловитијих женских ликова у роману, у тој својој цјеловитости предњачи и пред приказивањем лика њене кћерке Милене, која ће пуноћу романескне јунакиње стећи каснијим Ћосићевим дјелима.

Олга Катић је један од најпластичнијих ликова у роману. То је тип жене која је јако везана за породицу. Са друге стране, елегантна и отмена, господственом појавом и понашањем скрива њежне титраје душе. Добрица Ћосић је Олгу Катић замислио као лик који никада не губи непосредност и људску хуманост. Олга је ослонац мужу и брижна мајка дјечи. У односу према породици је њежна, пажљива, одана и искрена. Њен однос према Вукашину обиљежен је љубављу.

Дивљење, понос, срећу и неуспјехе - све је везивала за Вукашина и све је са њим дијелила. Први већи неспоразум између Олге и Вукашина започиње када Вукашин одбија да интервенише и преко веза спасе сина од фронта и неизбјежног страдања. Тада се сукобљавају њена љубав и његова идеја.

У тим тренуцима у Олги се јавља сумња у њихову љубав. Та сумња у Олгиној души рађа осјећање празнине и неиспуњености. Постаје свјесна да је живјела у илузијама.

Доктор Радић ће у њој открити вриједности жене које ће га везати за њу. Јавиће се љубав коју и Олга и Михајло Радић прећуткују, суздржавају се од било каквог јавног изношења емоција. Олга ће то урадити једино монологом над његовом болесничком постељом, монологом испуњеним њежношћу и топлином. Одолијевајући тој љубави Олга брани своју прошлост, брани све оно што је било, брани онај период свог живота у Београду, када је за све била *срећна жена*.

Право Олгино разумијевање Вукашинове личности почиње када је од њега добила писмо у којем говори о Ивану, о себи и својим осјећајима. Тада Олга схвата да Вукашина, у ствари, није довољно разумјела, ни познавала. То му и признаје. Тек тада ће га завољети пуном љубављу, јер га је упознала у новом свјетлу.

Олгин живот се завршава у снијегом завијаним Проклетијама када су се српски цивили повлачили пред аустроугарском најездом заједно са војском кроз Албанију. Сигурно је да последице љубави коју је осјетила према Михајлу Радићу не би могла да успостави однос са Вукашином какав је био прије.

Оно што уноси необичност у наредне романе Добрице Ћосића је духовна присутност овог женског лика. Животни пут, односно физички живот Олге Катић се завршава у роману *Време смрти*. Међутим, она је духовно присутна у наредним дјелима у којима је главна романескна фигура њен син Иван и то управо посредством овог јунака. Иван Катић осјећа снажну повезаност са мајком. Има осјећај да, иако мртва, бдије на неки начин над његовим животом.

Духовну снагу у небројеним робијашким данима проналази у трагању и одгонетању гдје се то смирила њена душа, на којој звијезди ста-

нује. Иван Катић за мајком пати неизмјерном, неизрецивом тугом, која превазилази границе овога свијета и коначности.

Он осјећа да га је једино мајка разумјела и могла разумјети. Зато је тако упечатљива и рјечита слика човјека, Ивана Катића, који се последице свих неуспјеха, последице свих пораза којима га кажњава живот, увијек повлачи у своју собу, у коју увијек и изнова може да се врати, собу у којој га дочекује не жива мајка, већ њен портрет који прави илузију. Та илузија се огледа у томе да се Ивану Катићу понекад чини да је мајка ту, да га живим очима гледа са портрета. У тој слици сина који се склања од чудовишног хука времена и историје у љепоту мајчиног погледа има нешто од мотива који подсјећа на хришћанску визију Исуса и Богородице. Као што ни Марија није могла спријечити муке свога сина, исто тако укочени Олгин поглед с портрета рјечитији је од ријечи које би рекле да не може ништа учинити за свог сина Ивана. С даром и мајсторством великог ствараоца, Добрица Ћосић није нигдје описао Олгину смрт. Као да је намјерно створио илузију нестанка која само упућује, али не потврђује смрт. Олга Катић је само nestала у међави на Проклетијама.

3. Централно мјесто међу женским ликовима у романескном опусу Добрице Ћосића има Милена Катић. Животопис Милене Катић и развијање овог лика пратићемо од романа *Време смрти*, преко трилогије *Време зла*, па све до прве књиге *Времена власи* у којој ће се окончати романескни живот ове фиктивне јунакиње.

У *Времену смрти* писац нам предочава слику младе, одважне и храбре дјевојке која добровољно ступа у болничарке, попут хиљаде девојака тих година, које су на сличан начин доказивале свој патриотизам. Она је, попут њеног брата Ивана лик са изразитим осјећајем за правду, истину, хуманизам. Другачије не бисмо могли ни замислити потомке Вукашина Катића, човјека који је у свом времену важио за *морални мач Србије*, и Олге Катић.

Као и при изградњи лика Ивана Катића, Добрица Ћосић није дубље развијао лик Милене Катић у *Времену смрти*. У обликовању њеног лика писац је у овом роману остао на позицијама класичног реалистичког поступка. У *Времену смрти* је наговјештено нешто што ће одредити даљи романескни пут Милене Катић кроз сљедећа дјела. То је упознавање, заљубљивање и љубав између Милене и Богдана Драговића.

Већ смо истакли на почетку овог рада да су женски ликови у роману Добрице Ћосића представници оног принципа који насупрот опседнутошћу идеологијом, вјерују у љубав, у божје и божанске законе срца. Жене у Ћосићевим романима сав свој живот подређују срећи једног човјека, дјечи, породици. Ни Милена Катић није изузетак у овом смислу.

У роману *Грешник* затичемо је дубоко разочарану у љубав човјека за кога је вјеровала да је најбољи човјек на свијету, човјека коме је све подредила и жртвовала. Љубав према Богдану Драговићу није усрећила Милену. Није је усрећила у оном смислу како је она осјећала и доживљавала љубав. Прави смисао љубави Милена спознаје боравком у Прерову у окупацијским годинама. У том амбијенту села и сељака Милена спознаје и почиње да живи неке истине које ће постати суштина њеног бића. Она се диви природној интелигенцији сељанки које без много сувишних и великих ријечи објашњавају шта је за њих вољено биће, шта им значи муж, а све то садржано у једној рјечитој синтагми: *мој човјек*. У њој су садржане све ријечи које обухватају и појам мужа, и појам љубавника, и појам пријатеља, и појам сабесједника. Иако је настојала свим срцем, Милени Богдан то није постао. Није из разлога што је превише био заузет човјечанством, визијама срећне будућности, што су га превише распињале бриге због општељудских питања. То јој није постао ни Петар Бајевић, годинама безнадежно заљубљен у њу, али исто тако обузет бригом о општечовјечанским проблемима.

То јој нису могли постати мушкарци опсједнути идеологијама и утопијама, људи који нису имали слуха и смисла за обична, свакодневна питања живота, људи који су од ватрених присталица идеологије постајали грешници и отпадници, људи који нису могли пристати на удобност и живот који би могао бити тиха породична срећа.

Можда највећа трагедија Милене Катић лежи у чињеници да, иако је саздана за љубав и тражи смисао сопственог живота у љубави, није у том сегменту живота пронашла срећу. Срећу јој није донијела ни мајчинска љубав. Романи из *Времена зла* и прва књига *Времена власћи* прате трагичан неспоразум Милене са њеним и Богдановим сином Владимиром. Милена се тешко мири са чињеницом да је и њен син постао комуниста, попут оца, попут брата, а Владимир дубоко пати због мајчине издаје, односно мајчиног раскида са оцем, који он доживљава као издају.

Љубав која је Милену Катић коштала на крају и живота је сестринска љубав. Трагичан неспоразум и случајно изговорена опаска од стране Милене одвешће њеног брата Ивана на Голи оток. Казна коју је за себе смислила Милена, стравична је. Она ће се објесити на преровском гробљу о споменик свог дједа Аћима Катића. Мотив сестринског жртвовања није нов у свјетској и нашој књижевности. Али, причу о српској Антигони или о сестри Батрићевој Добрица Ћосић је испричао на нов начин. Он је старе мотиве о љубави, жртвовању, оживио у времену које је било све само не симбол за доброту, саосјећање. То је било доба престижа, потказивача, вријеме власти. Због тога Миленина жртва дјелује и снажније, и потресније.

Цитирана литература

- ВУЧИНИЋ, Даринка: „Морал у делу Марка Миљанова и Добрице Ћосића на неким примерима књижевних ликова жена“, *Зборник Крушевачке филозофско-књижевне школе*, Багдала, Крушевац, 1998.
- ДЕРЕТИЋ, Јован: *Историја српске књижевности*, Просвета, Београд, 2004.
- ДЕРЕТИЋ, Јован: *Огледи о српској књижевности*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд, 2007
- ЕГЕРИЋ, Мирослав: *Време и роман: Есеји о романима Добрице Ћосића, Задужбина „Петар Кочић“, Бања Лука; Библиотека Духовне стазе*, Београд, 2002.
- ЕГЕРИЋ, Мирослав: „Заточник историје“, *Писац и историја: зборник радова о Добрици Ћосићу*, уредили Верољуб Вукашиновић, Марко Недић, Народна библиотека „Јефимија“, Трстеник, Српска књижевна задруга, Београд, 2005.
- ЖИВКОВИЋ, Драгиша: *Теорија књижевности са теоријом писмености*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1988.
- РАДУЛОВИЋ, Милан: *Роман Добрице Ћосића*, Институт за књижевност и уметност, Београд; Православни богословски факултет, Фоча, 2007.
- СОЛАР, Миливој: *Теорија књижевности*, Школска књига, Загреб, 1988.
- СОЛАР, Миливој: *Књижевна критика и филозофија књижевности*, Школска књига, Загреб, 1976.
- СТАНИСАВЉЕВИЋ, Вукашин: „Добрица Ћосић, *Корени*“, *Прилози настави књижевности. Књ. 3/7*, Дечје новине, Горњи Милановац, 1991.

Извори

- ЋОСИЋ, Добрица: *Акција*, Просвета, Београд, Свјетлост, Сарајево, 1966.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Бајка*, Београдски издавачко-графички завод, Београд, 1988.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Верник*, Свјетлост, Сарајево, 1991.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Време власћи I*, Просвета, Београд, 2007.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Време власћи II*, Просвета, Београд, 2007.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Време смрти*, Свјетлост, Сарајево, 1990.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Грешник*, Свјетлост, Сарајево, 1990.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Далеко је сунце*, Свјетлост, Сарајево, 1988.

- ЋОСИЋ, Добрица: *Деобе*, Просвета, Београд, Будућност, Нови Сад, 1974.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Корени*, Народна књига, Београд, 1988.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Косово*, Новости, Београд, 2004.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Мића Појовић, време, пријатељи*, Београдски издавачко-графички завод, Београд, 1988.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Одговорности*, Просвета, Београд, Свјетлост, Сарајево, 1966.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Оштрадник*, БИГЗ, Београд, 1990.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Писци мога века*, Верзалпрес, Београд, Мрљеш, Београд, 2002.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Пишчеви записи*, Службени гласник, Београд, 2009.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Пријатељи*, „Филип Вишњић“, Београд, 2005.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Промене*, Дневник, Нови Сад, 1992.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Разговори*, „Филип Вишњић“, Београд, 1989.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Седам дана у Будимпешти*, Нолит, Београд, 1957.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Српско ишћање – демократско ишћање*, Стручна књига, Политика, Београд, 1992.
- ЋОСИЋ, Добрица: *Стварно и могуће*, Отокар Кершовани, Ријека, Будућност, Нови Сад, 1982.
- ЋОСИЋ, Добрица: *У њуђем веку*, Службени гласник, Београд, 2011.

Milijana M. Gajić

FAMILY HERO IN THE NOVELS BY DOBRICA ĆOSIĆ

Summary

The subject of this paper is the family hero in the novels by Dobrica Ćosić. The author goes away from the typical characteristics of Ćosić's novels, with a special retrospection, in the thematic way, paid to the aspect of family novel. The emphasis of this paper is placed on female characters, respectively the heroes of the prose work of Dobrica Ćosić.

Key words: Serbian literature, family novel, literary hero, family hero, female characters.

